

«Βίβλοι ἀνοίγονται»

Βιβλιοκριτικές και Πρόλογοι σέ βιβλία
1995-2015

15. «Πόνος, ἕνα δῶρο πού κανέννας δέν θέλει»

Ἡ φράση καί ἡ ἔννοιά της «πονῶ, ἄρα ὑπάρχω» ἀνήκει στόν Ντοστογιέφσκι, πού τήν συναντᾷ κανείς στά ἔργα του, στά ὁποῖα παρουσιάζει ἀνθρώπους νά πονοῦν, νά πάσχουν καί νά ἀναζητοῦν λύτρωση. Αὐτό ἦταν καί τό περιεχόμενο τῆς ζωῆς του, ἀφοῦ πέρασε ἀπό προσωπικές καί οἰκογενειακές δοκιμασίες.

Θεωρῶ ὅτι ἡ φράση αὐτή ἔρχεται σέ ἀντίθεση μέ τήν φράση τοῦ Ντεκάρτ (Καρτεσίου), φιλοσόφου τοῦ διαφωτισμοῦ: «σκέπτομαι, ἄρα ὑπάρχω», πού ταύτιζε τήν ὑπαρξή τοῦ ἀνθρώπου μέ τήν λογική καί τήν λογική ἐπεξεργασία καί θεωροῦσε ὅτι ἐκεῖ προσδιορίζεται ἡ ὑπαρξή τοῦ ἀνθρώπου.

Πάντως, ὁ πόνος εἶναι σωματικός, ψυχολογικός, ὑπαρξιακός καί πνευματικός, ὑπάρχει δέ συσχέτιση καί ἀλληλεπίδραση μεταξύ τους καί εἶναι αὐτός πού συνδέεται μέ τήν ζωή τοῦ ἀνθρώπου. Ὁ ἄνθρωπος μέ τήν γέννησή του προξενεῖ πόνο στήν μητέρα του· τό ἀρτιγέννητο θρέφος μόλις ἀντικρίζει τήν ζωή κλαίει, δηλαδή γεννιέται μέ τό κλάμα· ὁ ἄνθρωπος ζῆ σέ ὄλη του τήν ζωή μέ τό δίδυμο ἡδονή καί ὀδύνη· καί πεθαίνει πονώντας ὁ ἴδιος καί προξενώντας πόνο στούς ἀγαπητούς του ἀνθρώπους.

Ἐπίσης, στόν λόγο τοῦ ἀγίου Σιλουανοῦ τοῦ Ἀθωνίτου συναντᾷμε τήν ἔννοια μιᾶς ἄλλης φράσεως: «Ἀγαπῶ, ἄρα ὑπάρχω», δηλαδή, συνδέει τήν ὑπαρξή τοῦ ἀνθρώπου μέ τήν ἀγάπη, ὁπότε εἶναι ὁ γνήσιος ἄνθρωπος ὅπως τόν καταρτίζει ἡ Χάρη τοῦ Θεοῦ, μέ τήν δική του συνέργεια.

Ἀλλά καί αὐτό τό «ἀγαπῶ, ἄρα ὑπάρχω» δέν εἶναι ἀντί-

θετο μέ τό «πονῶ, ἄρα ὑπάρχω», ἀφοῦ, κατά τήν διδασκαλία τοῦ ἁγίου Σιλουανοῦ, ὅσο μεγαλύτερη εἶναι ἡ ἀγάπη, τόσο μεγαλύτερος εἶναι καί ὁ πόνος, καί ὅσο μεγαλύτερος εἶναι ὁ πόνος, τόσο τελειότερη εἶναι ἡ γνώση.

Ὁ Paul Brand, ἓνας Ἄγγλος γιατρός πού ἐργάσθηκε ἰατρικά, κυρίως, μεταξύ τῶν λεπτῶν στήν Ἰνδία, ἀλλά καί στήν Ἀσία, τήν Εὐρώπη καί τήν Ἀμερική, σέ ἓνα βιβλίό του μέ τόν τίτλο: Πόνος, ἓνα δῶρο πού κανένας δέν θέλει, ἀναλύει μέ παραστατικό καί γλαφυρό τρόπο τήν ἀξία τοῦ σωματικοῦ πόνου γιά τόν ἄνθρωπο. Πρόκειται, ὅπως ὑποστηρίζει τεκμηριωμένα καί ἀπό ἰατρικῆς πλευρᾶς, γιά μιᾶ εὐεργεσία τοῦ Θεοῦ, ἀφοῦ ὁ νεκρός ἄνθρωπος δέν πονάει, ἀντίθετα ὁ ζωντανός ἄνθρωπος πονάει, καί αὐτός ὁ πόνος τόν ὀδηγεῖ στήν ἀναζήτηση ἰατροῦ γιά τήν θεραπεία. Οἱ ἀσθένειες πού δέν προξενοῦν πόνο εἶναι ἐπικίνδυνες καί θανατηφόρες.

Τό πρόβλημα, ὅμως, δέν εἶναι ὁ πόνος –σωματικός, ψυχολογικός, ὑπαρξιακός, πνευματικός–, ἀλλά ὁ τρόπος μέ τόν ὁποῖο τόν ἀντιμετωπίζουμε καί ποιᾶ εἶναι ἡ στάση μας ἀπέναντί του. [...]

δ) «Ἡδονή καί πόνος»

Ἐνα ἀπό τά κεφάλαια τοῦ βιβλίου του φέρει τίτλο «Ἡδονή καί πόνος» καί καταγράφει πολλές ἐνδιαφέρουσες σκέψεις του γιά τό δίδυμο μεταξύ ἡδονῆς καί πόνου.

Στήν ἀρχή τοῦ κεφαλαίου αὐτοῦ ἀναφέρεται στήν γνώμη πού διατύπωσε ὁ Τζέρεμυ Μπένταμ, πού ἦταν ὁ ἰδρυτής τοῦ University College τοῦ Λονδίνου: «Ἡ φύση ἔχει βάλει τό ἀνθρώπινο γένος κάτω ἀπό δύο ἰσόβιους ἀφέντες, τόν πόνο καί τήν ἡδονή. Αὐτοί μόνο μᾶς δείχνουν τί θά ἔπρεπε νά κάνουμε, ἀλλά καί καθορίζουν τί τελικά κάνουμε». Καί μετά σημειώνει: «Ἐχω διατυπώσει τήν ἐπίκρισή μου γιά τή σύγχρονη

κοινωνία, ότι παρερμηνεύει τόν πόνο και ότι τόν καταπνίγει αντί να αφουγκράζεται τό μήνυμά του. Άναρωτιέμαι μήπως έχουμε παρερμηνεύσει και τήν ήδονή».

Αναλύοντας τό θέμα αυτό ό Brand γράφει: «Άπό ιατρικό ένστικτο όταν αναλύω μιá αίσθηση έχω τήν τάση νά σκέφτομαι πρώτα από τή σκοπιά τοῦ σώματος. Ό Φρόυντ πρόβαλε τήν «ἀρχή τῆς ήδονῆς» ως κύριο κίνητρο τῆς ἀνθρώπινης συμπεριφορᾶς. Ό ἀνατόμος βλέπει ότι τό σῶμα δίνει περισσότερο ἔμφαση στόν πόνο. Κάθε τετραγωνική ἴντσα δέρματος περιέχει χιλιάδες νεῦρα γιά τόν πόνο, τό κρύο, τή ζέστη και τήν ἀφή, ἀλλά οὔτε ἓνα κύτταρο ήδονῆς. Ό φύση δέν εἶναι τόσο σπάταλη. Ό ήδονή προκύπτει ως ἓνα παραπροϊόν, ως μιá ἀμοιβαία προσπάθεια πολλῶν διαφορετικῶν κυττάρων πού συνεργάζονται σ' αυτό πού ὀνομάζω «ἐκστατική κοινωνία»».

Τελικά, ὑπογραμμίζει ότι ἡ ήδονή και ὁ πόνος-ὀδύνη εἶναι δίδυμα ἀδελφια, ἀλλά ἀνόμοια μεταξύ τους, και λαμβάνουν χώρα μέσα στόν νοῦ μας και ἓν μέρει ἐξαρθῶνται ἀπό «τίς ἀναφορές τῶν αἰσθητηρίων ὀργάνων».

Παραθέτει ἓναν ὀρισμό ἀπό τό λεξικό τῆς Όξφόρδης σχετικá μέ τόν πόνο και τήν ήδονή, σύμφωνα μέ τόν ὀποιο ἡ ήδονή «προκαλεῖται ἀπό τήν ἀπόλαυση ἢ τήν προσδοκία ἓνός πράγματος πού αἰσθανόμαστε ἢ θεωροῦμε ως καλό ἢ ἐπιθυμητό... τό ἀντίθετο τοῦ πόνου». Ό ἴδιος ὑποστηρίζει ότι γιά μεγάλο μέρος τῆς ζωῆς του ταξινομοῦσε «τήν ήδονή ως ἀντίθεση τοῦ πόνου», σύμφωνα μέ τό λεξικό τῆς Όξφόρδης, ἀλλά μέ τήν μετέπειτα ἔρευνά του κατέληξε στό συμπέρασμα ὅτι περισσότερο ἡ ἀλήθεια γιά τήν σχέση μεταξύ τῆς ήδονῆς και τοῦ πόνου ἐκφράζεται ἀπό τόν ζωγράφο τῆς Ἀναγέννησης Λεονάρδο ντα Βίντσι πού εἶδε τά πράγματα διαφορετικά.

Πράγματι, ὁ διάσημος αὐτός ζωγράφος στά σημειωματάρια του σχεδίασε «μιá μοναδική ἀνδρική σιλουέτα σχισμένη στά

δύο, περίπου στο ύψος τῆς κοιλιᾶς: δύο κορμιά, δύο γενειοφόρα κεφάλια, καί τέσσερα μπράτσα, σάν Σιαμαῖα δίδυμα ἔνωμένα στή μέση». Τιτλοφόρησε τό σκίτσο αὐτό Ἀλληγορία τῆς Ἡδονῆς καί τοῦ Πόνου καί σχολίαζε: «Ἡ Ἡδονή καί ὁ Πόνος παρίστανται σάν δίδυμοι, σάν νά εἶναι ἔνωμένοι μαζί, διότι ποτέ δέν ὑπάρχει ἡ μία αἴσθηση χωρίς τήν ἄλλη... Ἔχουν στραμμένες τίς πλάτες ἡ μία πρὸς τήν ἄλλη, διότι εἶναι ἀντίθετες μεταξύ τους. Φαίνεται νά φυτρῶνουν ἀπό τόν ἴδιο κορμό διότι ἔχουν μιά καί τήν ἴδια ρίζα, διότι ἡ ρίζα τῆς ἡδονῆς εἶναι κόπος καί πόνος, καί τό θεμέλιο τοῦ πόνου εἶναι μάταιες καί λάγνες ἡδονές».

Ἔτσι, ἡ ἡδονή καί ὁ πόνος ἔχουν τήν ἴδια ρίζα καί ἐναλλάσσονται στήν ζωή μας. Ὁ Paul Brand χρησιμοποιοῦν διάφορα παραδείγματα γιά νά δείξη αὐτήν τήν δυαδική σχέση μεταξύ ἡδονῆς καί ὀδύνης-πόνου ἀπό τήν ἰατρική ἐπιστήμη, μέ τό τί συμβαίνει μέ τήν κατανάλωση τῆς ραφιναρισμένης ζάχαρης πού δέν ὑπάρχει στή φύση καί εἶναι ἕνα βιομηχανικό προϊόν ἐπεξεργασμένο σέ συμπεπυκνωμένη μορφή καί τό ὁποῖο ἀνοίγει «ἕνα «κουτί» τῆς πανδώρας γεμάτο ἰατρικά προβλήματα».

Τό ἴδιο παρατηρεῖται στήν κοινωνία, ἀφοῦ ἡ ποικιλότηρπη ἀπόλαυση δημιουργεῖ προβλήματα στό σῶμα. Αὐτό συμβαίνει καί σέ αὐτούς πού κάθονται «ξαπλωμένοι σέ μαλακές πολυθρόνες καί παρακολουθοῦν μιά ταινία», ἀλλά αὐτές οἱ ψεύτικες περιπέτειες δέν ἱκανοποιοῦν, ἀφοῦ δημιουργοῦν παρενέργειες πού τίς παρατηροῦν οἱ γιατροί, ὅπως «ἰδρωμένες παλάμες, ταχυκαρδία, μυϊκή ὑπερένταση, ἔξαρση τῆς ἀδρεναλίνης».

Αὐτό φαίνεται ἀκόμη καί στήν λήψη τῶν ναρκωτικῶν. Ὁ Paul Brand γράφει: «Ἡ κατάχρηση ναρκωτικῶν δείχνει τό λογικό συμπέρασμα μιᾶς στρεβλωμένης αἴσθησης ἡδονῆς,

διότι οί εξαρτησιογόνες ουσίες έχουν άμεση πρόσβαση στην έδρα τής ήδονής στον έγκέφαλο. Δέν είναι καθόλου εκπληκτικό ότι ή βραχυχρόνια απόλαυση πού προέρχεται από μιά τέτοια άμεση πρόσβαση δημιουργεί μακροχρόνια δυστυχία». Αναφέρει δέ τήν γνώμη του συγγραφέα Ντάν Γουέικφιλντ, ό όποιος έλεγε:

«Χρησιμοποίησα διάφορες ουσίες όπως νομίζω ότι έκαναν και οί περισσότεροι άνθρωποι, όχι καταρχήν και συστηματικά για να «φτιαχτώ» ή για να δείξω κάτι, αλλά για να σβήσω τον πόνο μ' αυτό τον χημικό, συνθετικό τρόπο, στην πράξη τελικά αυξάνουν τό κενό πού προσπαθούν να γεμίσουν, κι έτσι πάντα χρειάζεται όλο και πιο πολύ ποτό και ναρκωτικά στην άτελείωτη αναζήτηση για να γεμίσουμε τήν τρύπα πού όλο και μεγαλώνει όσο έμεις προσπαθοϋμε να τήν εξαλείψουμε».

Αυτή ή δυαδική σχέση μεταξύ ήδονής και πόνου-όδύνης είναι γνώριμη στους Πατέρες τής Έκκλησίας μας, είναι ή βάση τής όρθοδόξου ασκητικής. Αυτό μπορούμε να τό συναντήσουμε σε όλους τους Πατέρες, ιδιαιτέρως όμως έδω θα ύπογραμμίσω τήν διδασκαλία του άγίου Μαξίμου του Όμολογητου, ενός άγιου του 7^{ου} αιώνος πού έπαιξε μεγάλο ρόλο στα πράγματα τής έποχής του, αλλά και σε όλες τις εποχές.

Ό άγιος Μάξιμος στα «διάφορα κεφάλαια περί θεολογίας, οικονομίας, άρετής και κακίας», μεταξύ των άλλων, αναφέρεται και στην δυαδική σχέση μεταξύ ήδονής και όδύνης. Θα γίνη στην συνέχεια μιά μικρή αναφορά, για να δοϋμε πώς οί Πατέρες τής Έκκλησίας είναι πολύ σύγχρονοι και ως προς τό θέμα αυτό, γιατί αγγίζουν τά διαχρονικά ύπαρξιακά προβλήματα του ανθρώπου.

Κατ' αρχάς κάνει λόγο για τό ότι ό Θεός, όταν δημιούργησε τήν ανθρώπινη φύση, «δέν έθεσε μέσα της ούτε ήδονή,

οὔτε ὀδύνη τῆς αἰσθήσεως, ἀλλά κάποια νοερή δύναμη πρὸς ἡδονή, μέ τήν ὁποία θά μπορούσε νά Τόν ἀπολαύσει μέ τρόπο ἀνέκφραστο». Πρόκειται γιά «τή φυσική ἐπιθυμία τοῦ νοῦ πρὸς τό Θεό». Ὁ ἄνθρωπος δέν ἀκολούθησε τήν φυσική αὐτή κίνηση τοῦ νοῦ πρὸς τόν Θεό, ἀλλά τήν ἀντίθετη φορά, δηλαδή αὐτήν τήν φυσική κίνηση τοῦ νοῦ πρὸς τόν Θεό τήν ἔδωσε στήν αἴσθηση καί ἀπέκτησε τήν πρώτη κίνηση, ἥτοι «τήν ἡδονή πού ἐνεργεῖ πάνω του παρά φύση μέσω τῆς αἰσθήσεως». Τότε ὁ Θεός, πού ἐνδιαφέρεται γιά τήν σωτηρία μας, «τοποθέτησε δίπλα της τήν ὀδύνη σάν τιμωρητική δύναμη», δηλαδή ρίζωσε «μέσα στήν φύση τοῦ σώματος ὁ νόμος τοῦ θανάτου, γιά νά περιορίζη τήν ἐπιθυμία τῆς παραφροσύνης τοῦ νοῦ ἀπό τό νά κινεῖται παρά φύση πρὸς τά αἰσθητά πράγματα».

Ἔτσι «ἡ ἡδονή καί ἡ ὀδύνη δέν δημιουργήθηκαν μαζί μέ τήν φύση τῆς σάρκας, ἀλλά ἡ παράβαση τῆς θείας ἐντολῆς ἐπινόησε τήν ἡδονή γιά νά διαφθείρη τήν προαίρεση, ἐνῶ ἐπέβαλε τήν ὀδύνη σάν καταδίκη πρὸς διάλυση τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, ἔτσι ὥστε ἡ μέν ἡδονή νά προκαλέσῃ ἐκούσιο θάνατο τῆς ψυχῆς, τήν ἁμαρτία, ἡ δέ ὀδύνη μέ τήν διάλυση νά προξενήσῃ τήν ἀποσύνθεση τῆς σάρκας».

Αὐτό σημαίνει ὅτι μετά τήν «παράλογη ἡδονή ἀκολούθησε ἡ κατά λόγον ὀδύνη μέ πολλά παθήματα, στά ὁποία καί ἀπό τά ὁποία ὑπάρχει ὁ θάνατος γιά νά ἀφαιρέσῃ τήν παρά φύση ἡδονή». Ἔτσι, «ἡ ἐπινόηση τῶν ἐκουσίων πόνων (πού εἶναι ἡ ἄσκηση) καί «ἡ ἐπιφορά τῶν ἀκουσίων (πού εἶναι ἡ ἀρρώστια, ὁ θάνατος), ἀφαιροῦν τήν ἡδονή καί καταργοῦν τήν ἐνεργητική κίνησή της», χωρίς ὅμως νά ἐξαφανίζου «τήν δύναμη πού θρῖσκεται σάν νόμος μέσα στήν ἀνθρώπινη φύση καί πού δημιουργεῖ τήν ἡδονή». Σέ κάθε δέ ἡδονή πού εἶναι «παρά φύση», ἀκολουθεῖ «ὁ φυσικός πόνος».

Αυτό τό βλέπουμε στόν τρόπο μέ τόν όποιο γεννᾶται ό άνθρωπος, άφοϋ προηγείται ή ήδονή και άκολουθει ή όδύνη. «Μετά τήν παράβαση όλοι οί άνθρωποι είχαν τήν ήδονή νά προηγείται φυσικῶς άπό τήν γέννησή τους, και άπολύτως κανείς δέν ύπῆρχε φυσικῶς έλεύθερος άπό τήν έμπαθῆ μέ ήδονή γέννηση· όλοι, σάν νά κατέβαλλαν φυσικό χρέος, ύπέφεραν τούς πόνους και τόν θάνατο έξαιτίας της». «Ό άνθρωπος, καθώς είχε τήν άρχή τῆς ζωῆς του άπό τήν φθορά μέ τήν ήδονή και τελείωνε τήν ζωή του στήν φθορά μέ τόν θάνατο, σπαραζόταν μέ έλειινό τρόπο πάσχοντας άπό τήν άδικότατη ήδονή και τούς έξαιτίας της δικαιοτάτους πόνους». «Όλοι όσοι προέρχονται άπό τόν Άδάμ κατά σάρκα, ένεκα τῆς άπό ήδονή άδικης άρχῆς, δικαίως ύπομένουν μαζί του τό τέλος τοϋ θανάτου μέσω τοϋ πόνου». «Μετά τήν παράβαση τοϋ Άδάμ, ή ανθρώπινη φύση έχει άρχή τῆς γενέσεώς της τήν μέ ήδονή σύλληψη και γέννηση μέσω σποραῶς άπό πατέρα, και τέλος της τόν θάνατο μέ όδύνη και φθορά».

Ό άνθρωπος δέν μπορούσε νά άπαλλαγῆ άπό τήν σχέση μεταξύ ήδονῆς και όδύνης και ύπέφερε πολύ. Αϋτήν τήν θεραπεία τήν έκανε ό Χριστός μέ τόν τρόπο τῆς γεννήσεώς Του, κατά άνθρωπον, και τοϋ θανάτου Του. Ό Χριστός «καταδέχθηκε γέννηση πού δέν είχε τήν άρχή της, στήν ήδονή (ένευ σποραῶς και παρεμβάσεως σαρκικοϋ πατρός) για νά έλευθερώσει τήν ανθρώπινη φύση άπό τήν γέννηση πού προῆλθε άπό καταδίκη». «Τήν όδύνη πάλι πού προῆλθε άπό τήν ήδονή και άποτελεῖ τό τέλος τῆς φύσεως, τήν αναδέχθηκε θεληματικά άπό φιλανθρωπία, μέ σκοπό, πάσχοντας άδίκως, ν' άφανίσει τήν άπό άδικη ήδονή άρχή τῆς γενέσεως πού κυριαρχεῖ στήν ανθρώπινη φύση». Μέ τήν ένανθρώπηση τοϋ Χριστοϋ άλλαξαν όλα τά δεδομένα, «γιατί όπως ή ήδονική ζωή τοϋ Άδάμ έγινε μητέρα θανάτου και φθοραῶς, έτσι και ό θάνατος τοϋ Κυρίου

ὑπέρ τοῦ Ἀδάμ, μέ τό νά εἶναι ἐλεύθερος ἀπό τήν ἡδονή τοῦ Ἀδάμ, γεννᾷ τήν αἰώνια ζωή».

Πάντως, ἐμεῖς μέ τήν γέννησή μας ἔχουμε τό παθητό καί τό θνητό τῆς φύσεως καί γι' αὐτό στήν φύση μας συνδέεται ἡ ἡδονή μέ τήν ὀδύνη. «Γιατί εἶναι φανερό ὅτι στήν παθητότητα τῆς φύσεως ὑπάρχει ἡ δύναμη τῆς ἡδονῆς καί τῆς ὀδύνης. Ὅταν δηλαδή ἐπιτείνεται ἡ φυσική τιμωρία μέ τήν ὀδύνη, τότε φροντίζουμε νά παρηγοροῦμε κάπως τήν φύση μέ τήν ἡδονή. Γιατί θέλοντας νά ἀποφύγουμε τήν αἴσθηση τῆς ὀδύνης, καταφεύγουμε στήν ἡδονή, ἐπιχειρώντας νά παρηγορήσουμε τήν φύση πού ἐνοχλεῖται ἀπό τήν κάκωση τῆς ὀδύνης». Αὐτό φαίνεται μέ τό παράδειγμα μιᾶς πληγῆς. Ὁ πόνος τῆς πληγῆς μᾶς παρακινεῖ νά τήν ζύσουμε, πράγμα πού μᾶς εὐχαριστεῖ, ἀλλά αὐξάνει τήν ὀδύνη. Ἀκόμη φαίνεται μέ τά ποτά ἢ τά ναρκωτικά. Πίνουμε γιά νά ἀπαλύνουμε τήν ὀδύνη, ἀλλά αὐτή ἡ νέα ἡδονή προκαλεῖ νέα ὀδύνη. «Φροντίζοντας ὅμως ν' ἀμβλύνουμε μέ τήν ἡδονή τά κινήματα τῆς ὀδύνης, ἀπλῶς κάνομε τό χρέος μας μεγαλύτερο, μή μπορώντας νά ἔχομε τήν ἡδονή ἐλεύθερη ἀπό ὀδύνη καί πόνους».

Ἐπειδή ὁ Χριστός συνελήφθη κατά τήν ἀνθρώπινη φύση χωρίς ἡδονή καί ἀνέλαβε θεληματικά τήν ὀδύνη γιά νά τήν νικήσει, ἔτσι ἔδωσε τήν δύναμη στους ἀνθρώπους νά νικήσουν καί τήν ἡδονή καί τήν ὀδύνη. Αὐτό τό βλέπουμε στους ἀγίους πού συνδέονται μέ τόν Χριστό. «Αὐτοί δέν ἔχουν πιά τήν ἡδονή τῆς γεννήσεως πού προῆλθε ἀπό τόν Ἀδάμ, ἀλλά μόνο τήν ἐξαιτίας τοῦ Ἀδάμ ὀδύνη, ἡ ὁποία ἐνεργεῖ σ' αὐτούς τό θάνατο, ὄχι σάν χρέος λόγω τῆς ἀμαρτίας, ἀλλά κατά τῆς ἀμαρτίας, κατ' οἰκονομίαν λόγω τῆς καταστάσεως τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως· ἐπειδή ὅταν ὁ θάνατος δέν ἔχει μητέρα τήν ἡδονή –τῆς ὁποίας καί γίνεται τιμωρός– γίνεται πατέρας θεβαίως τῆς αἰώνιας ζωῆς. Γιατί ὅπως ἡ ἡδονική ζωή τοῦ Ἀδάμ ἔγινε μητέρα

θανάτου καί φθορᾶς, ἔτσι καί ὁ θάνατος τοῦ Κυρίου ὑπέρ τοῦ Ἄδάμ, μέ τό νά εἶναι ἐλεύθερος ἀπό τήν ἡδονή τοῦ Ἄδάμ, γεν- νᾶ τήν αἰώνια ζωή».

Πάντως, μετά τήν πτώση του ὁ ἄνθρωπος κινεῖται μέσα ἀπό αὐτές τίς δύο πραγματικότητες, τήν ἡδονή καί τήν ὀδύνη. Ἡ ἡδονή προκαλεῖ τήν ἁμαρτία, τήν ἀπομάκρυνση ἀπό τόν Θεό, καί στήν συνέχεια δημιουργοῦνται τύψεις, ἐνοχικές καταστάσεις, μερικές φορές καί σωματικές ἀσθένειες. Ὁ ἄνθρωπος στήν συνέχεια, προκειμένου νά ξεφύγει ἀπό τήν ὀδύνη-πόνο, γεύεται πάλι τήν ἡδονή, ἀλλά αὐτή ἡ νέα ἡδονή δημιουργεῖ νέο ἀφόρητο πόνο πού γιά νά ἀντιμετωπισθῇ ὀδηγεῖται σέ μιᾶ νέα ἡδονή καί συνεχίζεται αὐτή ἡ κατάσταση δημιουργώντας ἕναν φαῦλο κύκλο. Ὁ Χριστός μέ τήν ἐνανθρώπησή Του μᾶς ἔδωσε τήν δυνατότητα νά ἀπαλλαγοῦμε ἀπό αὐτόν τόν φαῦλο κύκλο τῆς ἡδονῆς-ὀδύνης. Προσέλαβε τό θνητό καί παθητό σῶμα, χωρίς ἁμαρτία-ἡδονή, γιά νά θεραπεύσει καί τήν ἡδονή καί τήν ὀδύνη.

Αὐτήν τήν ὑπέρβαση τῆς δυαδικῆς σχέσης μεταξύ ἡδονῆς καί ὀδύνης συνιστᾷ ἡ παράδοση τῆς Ἐκκλησίας. Δέν πρόκειται γιά μιᾶ ἀπαγορευτική στέρηση τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλά γιά τήν ἀπελευθέρωσή του ἀπό τά σιαμαῖα αὐτά δίδυμα ἀδέλφια. Κατά τήν πατερική παράδοση, ὅπως τήν ἐκφράζει ὁ ἄγιος Μάξιμος ὁ Ὁμολογητής, ἡ κάθαρση τῆς καρδιάς εἶναι ἡ ὑπέρβαση τῆς ἡδονῆς καί τῆς ὀδύνης. Σέ ἕνα χωρίο του γράφει ὅτι ἐκεῖνος πού ἐλευθέρωσε τήν σάρκα του ἀπό τήν ἡδονή καί τήν ὀδύνη κατόρθωσε τήν πρακτική ἀρετή, ἐκεῖνος πού ἐξαφάνισε ἀπό τήν ψυχή του τήν λήθη καί τήν ἄγνοια πέρασε εὐπρεπῶς στήν φυσική θεωρία καί ἐκεῖνος πού ἐλευθέρωσε τόν νοῦ του ἀπό τούς πολλούς τύπους, δηλαδή τίς εἰκόνες καί τίς φαντασίες, ἀπέκτησε τήν θεολογική μυσταγωγία.

Αὐτό σημαίνει ὅτι μέσα στήν Ἐκκλησία ἔχουμε τήν δυ-

νατότητα μέ τήν θεολογία, τά Μυστήρια καί τήν άσκηση νά διασπάσουμε τήν σχέση μεταξύ τής ήδονής καί τής όδύνης, νά θεραπεύσουμε τήν ήδονή καί νά υπομένουμε τίς δοκιμασίες, τόν πόνο, τίς άρρώστιες καί τόν φόβο του θανάτου, αλλά καί νά φθάσουμε σέ ύψηλές πνευματικές καταστάσεις πού έλευθερώνουν τόν άνθρωπο από όλες τίς δεσμεύσεις καί τόν καθιστοῦν έλεύθερο.

Έρμηνεύοντας ό άγιος Μάξιμος τήν προσευχή «Πάτερ ήμῶν» καί μάλιστα τό αίτημα «καί μή εισενέγκης ήμᾶς εις πειρασμόν» λέγει ότι υπάρχουν δύο είδη πειρασμῶν, ό ένήδονος καί ό έπώδυνος, δηλαδή ό ήδονικός καί ό όδυνηρός. Ό πρώτος πειρασμός, δηλαδή ό ήδονικός, γίνεται μέ τήν προαιρεσή μας, δηλαδή είναι έκούσιος, άφοῦ έμείς θέλουμε νά τόν άπολαύσουμε, ένῶ ό άλλος πειρασμός, ό όδυνηρός, πού συνδέεται μέ τίς άρρώστιες, τόν θάνατο, είναι άκούσιος, άφοῦ έμείς δέν τόν θέλουμε, αλλά έρχεται στήν ζωή μας. Ό ήδονικός πειρασμός γεννά τήν άμαρτία, ένῶ ό όδυνηρός, όταν τόν υπομένουμε μέ καρτερία, μάς θεραπεύει από τήν άμαρτία.

Νά καταλήξω από εκεί πού άρχισα, δηλαδή από τόν τίτλο του βιβλίου του Paul Brand: Πόνος, ένα δῶρο πού κανέννας δέν θέλει. Ό πόνος ό σωματικός, ό ψυχικός καί ό ύπαρξιακός, είναι δῶρο του Θεου στον άνθρωπο, είναι ένα δῶρο του Θεου στην μεταπτωτική κατάσταση στην οποία θρισκόμαστε, είναι συνδεμένος μέ τους λεγόμενους δερμάτινους χιτώνες πού λειτουργοῦν μέ τόν διφυή χαρακτήρα, δηλαδή είναι μία κατάσταση μετά τήν πτώση, αλλά εύλογήθηκε από τόν Θεό καί μπορεί μέ τήν δική Του βοήθεια νά τόν υπερβοῦμε. Κάθε πόνος δίνει τήν δυνατότητα τής αναγέννησης. "Όπως ή γυναίκα πονᾷ κατά τήν γέννα, αλλά αυτό καταλήγει στην γέννηση μιᾶς νέας ζωής, έτσι καί κάθε πόνος οδηγεί σέ μία γέννηση, άν μπορούμε νά τόν αξιοποιήσουμε σωστά.

Ἔτσι πρέπει νά ἐρμηνεύσουμε τό κλασσικό χωρίο τοῦ Ντοστογιέφσκι «πονῶ, ἄρα ὑπάρχω» πού μπορεῖ νά συνδυασθῆ μέ τό χωρίο τοῦ ἀγίου Σιλουανοῦ τοῦ Ἀθωνίτου «ἀγαπῶ, ἄρα ὑπάρχω», πού καί τά δύο ἀντιπαρατίθενται στό χωρίο τοῦ Ντεκάρτ «σκέπτομαι, ἄρα ὑπάρχω». Ἡ ὑπαρξή τοῦ ἀνθρώπου δέν ταυτίζεται ἀπόλυτα μέ τήν λογική, ἀλλά ἐκφράζεται ἀπό τήν ὑπέρβαση τοῦ πόνου καί τήν βίωση τῆς ἀγάπης. Ἡ στάση πού λαμβάνουμε στά τρία αὐτά ἀποφθέγματα δείχνει τό ἐπίπεδο τοῦ πολιτισμοῦ καί τοῦ τρόπου ζωῆς πού μᾶς διακατέχει.

Μάϊος 2009